

Advies Burgerforum Súdwest-Fryslân verduurzaming van energie

De energietransitie als
'samenbeschikking'
van gemeente en Mienskip

19 juni 2020

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

19 juni 2020.

Samenvatting

De gemeente Súdwest-Fryslân (SWF) heeft haar inwoners om advies gevraagd over de verduurzaming van energie, mede gezien vanuit de Regionale Energiestrategie van Fryslân (RES). Dat heeft geleid tot een advies van een burgerforum aan de gemeenteraad. Het forum adviseert om vijf leidende principes te hanteren bij het ontwikkelen van plannen, om op terug te kunnen vallen in lastige besluitvormingsprocessen:

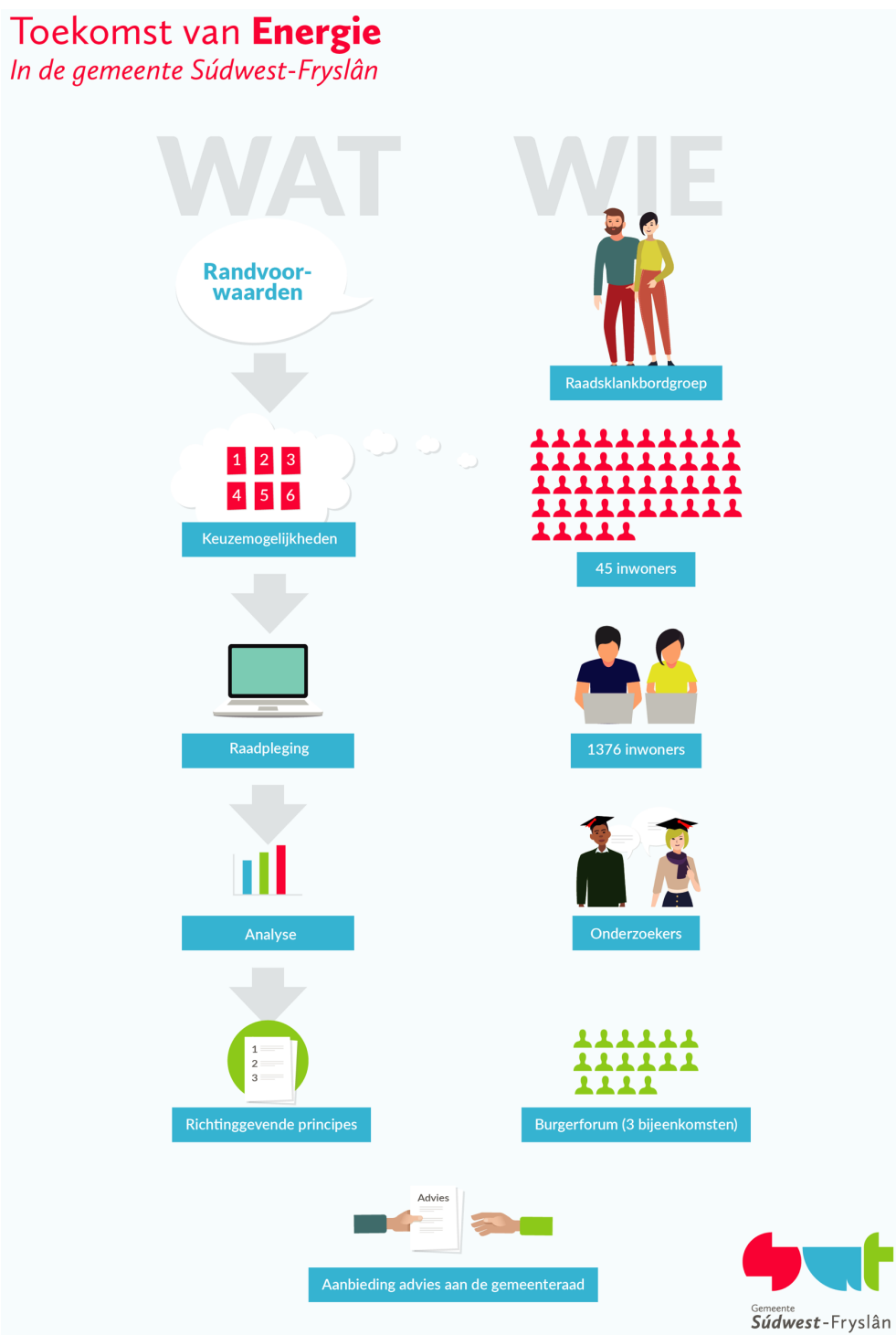
- *“Wij willen ons geluk behouden”*
- *Versterk de zelfbeschikking van Mienskips*
- *Help ons om het samen te doen; van zelfbeschikking naar ‘samenbeschikking’*
- *Heb oog voor rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling*
- *Wees toekomstgericht*

Het burgerforum baseert zijn advies op een raadpleging -middels een participatieve waardenevaluatie- onder 1376 inwoners waarin is gevraagd wat mensen belangrijk vinden bij het vormen van toekomstig energiebeleid. Door de analyse van geschreven reacties van de deelnemers leerden we over hun motivaties, zorgen en centrale waarden. Kortom, wat inwoners van SWF echt belangrijk vinden.

De opzet van de raadpleging is voorbereid met een groep van 45 bewoners. Het adviestraject is begeleid door een klankbordgroep uit de gemeenteraad. Vooraf zijn geen beperkende randvoorwaarden gesteld aan de raadpleging. Wel is gevraagd om rekening te houden met de eisen van de Friese RES.

De energietransitie als 'samenbeschikking' van gemeente en Mienskip

De illustratie hieronder laat zien welke stappen zijn gezet om tot het advies aan de gemeenteraad te komen.

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

Richtinggevende principes als advies aan de gemeenteraad van SWF voor het maken en toetsen van plannen voor duurzame energieopwekking in het kader van de RES

19 juni 2020

Introductie

Nederland wil in 2030 de helft van de benodigde energie duurzaam opwekken. Elke gemeente moet hieraan een bijdrage leveren en dit vastleggen in een Regionale Energie Strategie (RES). De gemeente Súdwest-Fryslân (SWF) heeft haar inwoners hierbij betrokken en gevraagd wat voor hen belangrijk is bij de verduurzaming van energie in SWF. Hiertoe organiseerde de gemeente samen met het Nederlands Platform Burgerparticipatie in Overheidsbeleid (NPBO) een burgerparticipatietraject. Als onderdeel daarvan is een internetraadpleging opgezet en een burgerforum georganiseerd. Het resultaat van de raadpleging is de basis voor dit advies door het burgerforum aan de gemeenteraad.

Het burgerforum bestaat uit twaalf inwoners uit de gemeente, die samen de onderzoeksresultaten vanuit het perspectief van de burger hebben geïnterpreteerd. De opdracht aan het burgerforum is: *“Het opstellen van een advies vanuit de bewoners van SWF aan de gemeenteraad over de richting van de invulling van de energietransitie mede gezien vanuit de RES Friesland.”*

Het burgerforum geeft de gemeenteraad een aantal richtinggevende principes mee. Dit zijn *kernwaarden* die de raad en het bestuur helpen om richting te geven aan beslissingen over duurzame energie, ongeacht veranderingen in (toekomstige) doelen, strategieën of werkwijze. Ze laten zien wat bewoners van SWF belangrijk vinden en bieden een maatschappelijk afwegingskader om beleidskeuzen te beoordelen.

Richtinggevende principes

Wij, bewoners van SWF, vinden dat de volgende principes richting moeten geven aan de plannen voor duurzame energieopwekking in SWF. Deze principes volgen deels uit Mienskip, een belangrijke maatschappelijke waarde in SWF, en hangen met elkaar samen:

1. *“Wij willen ons geluk behouden”*
2. *Versterk de zelfbeschikking van Mienskips*
3. *Help ons om het samen te doen; van zelfbeschikking naar ‘samenbeschikking’*
4. *Heb oog voor rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling*
5. *Wees toekomstgericht*

Hieronder beschrijven wij per richtinggevend principe wat wij hiermee bedoelen.

1. **“Wij willen ons geluk behouden”**

Wij vinden “ons geluk behouden” een belangrijk richtinggevend principe voor beslissingen over duurzame energieopwekking in SWF. Dit gaat over welzijn en kwaliteit van leven. Voor ons geluk is het belangrijk:

- i) Dat de verbinding met de natuur en met elkaar (Mienskip) wordt benadrukt; *“[Het] creëert saamhorigheid en bevordert Mienskip”*. Dat kan je doen door de gemeenschap in de dorpskernen te versterken, bijvoorbeeld door hen als groep te laten participeren in duurzame energieopwekking. Met oog voor de financiële positie van bewoners die minder bedeeld zijn.

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

- ii) Dat bewoners een grote mate van zelfbeschikking hebben over hun eigen leefomgeving; *“Bewoners in de dorpen kennen hun dorp, de wensen en mogelijkheden het best zelf”*. Dat betekent dat bewoners beslissingsbevoegdheid hebben over aanpassingen aan hun woningen t.a.v. gebruik en opwekking van duurzame energie, en dat bewoners samen met de gemeente en andere partijen plannen opstellen.
- iii) Dat de natuur ons rust, ruimte en groen kan blijven bieden. Dat draagt bij aan onze gezondheid en welzijn.

2. Versterk de zelfbeschikking van Mienskips

Wij vinden het belangrijk dat wij als inwoners zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen voor onze leefomgeving en invloed kunnen uitoefenen op de ruimtelijke inrichting van deze leefomgeving. Daarbij is het belangrijk:

- i) Om de plannen niet te groot te maken, maar lokaal en streekgebonden te werken. Sluit aan bij de lokale situatie, Mienskip en de opgaven (breder dan alleen energie) die daar spelen. Dat verhoogt de voordelen voor de directe omgeving en de lokale betrokkenheid.
- ii) Om met bewoners en gemeenschappen samen te werken in de plannen (bijv. in coöperaties): *“Ik vind het belangrijk dat burgers zelf dingen kunnen doen en dat dit ondersteund wordt door de gemeente.”* Ook onder regie van de overheid houden we (mede)eigenaarschap en (mede)zeggenschap (bijv. door budgetten te beheren of via zelfsturing). Dat verhoogt ook het bewustzijn van energieverbruik.
- iii) Om te werken aan acceptatie van de plannen voor duurzame energieopwekking. Informeer bewoners goed zodat zij de achtergrond van plannen begrijpen. Ook investeren in de (sociale) voorzieningen in dorpen kan acceptatie van de plannen vergroten.

3. Help ons om het samen te doen; van zelfbeschikking naar ‘samenbeschikking’

Wij vinden het belangrijk om zelf te kunnen beslissen over zaken die onze leefomgeving aangaan of onze kwaliteit van leven beïnvloeden, maar wij kunnen dat niet alleen. Hiervoor hebben wij nodig:

- i) Dat de gemeente ons ontzorgt door de regie te voeren en een duidelijk beleid af te geven. Wij willen een duidelijke visie van de gemeente en één aanspreekpunt. Stel een gemeentelijk energiecoördinator aan die initiatieven faciliteert en het collectief beheer van duurzame energievoorzieningen helpt organiseren. Iemand die de Friese cultuur kent en die ruimte biedt aan de stem van inwoners.
- ii) Dat wij vervolgens de ruimte krijgen om het -binnen die visie- zelf te doen, zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen. Daarbij hebben wij het nodig dat de overheid faciliterend optreedt, in de zin van het leveren van kennis, organisatiekracht en middelen. En ook helpt om barrières in regelgeving te slechten die eigen initiatief in de weg staan.
- iii) Dat bewoners de beschikking krijgen over de juiste kennis, (financiële) middelen en voldoende ruime participatiemogelijkheden om deel te nemen

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

aan de energietransitie. Help minima als dat nodig is: *“Ik wil dat iedereen toegang heeft tot betaalbare energie.”* Deel informatie in een vroeg stadium zodat we op de hoogte zijn en stem vroegtijdig af met burgers. Organiseer een onafhankelijke kennisbron voor ondersteuning bij inhoudelijke en organisatorische vragen (over bijvoorbeeld teruglevering, financiële mogelijkheden en coöperaties/ samenwerkingsverbanden).

4. Heb oog voor rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling

In het verleden zijn de (materiële en immateriële) lusten en lasten van duurzame energieprojecten niet altijd eerlijk en rechtvaardig verdeeld. Bovendien gaat het bij de ontwikkeling van duurzame energieprojecten niet alleen om energie opwekken of geld verdienen: *“Winst is meer dan financieel gewin.”*

De lusten en lasten van energieprojecten moeten binnen onze gemeente op een eerlijke en rechtvaardige wijze worden verdeeld, voor huidige bewoners en toekomstige generaties. Hierbij is ook de balans tussen economie, natuur, energie en de leefomgeving belangrijk. Besteed hier aandacht aan door:

- i) In gezamenlijkheid meerdere generaties te betrekken bij planvorming, bijvoorbeeld in een ‘generatiegesprek’. Voor volgende generaties speelt o.a. het belang van de energietransitie en de zorg voor natuur en landschap, maar ook het belang van werkgelegenheid.
- ii) Rekeningen te houden met de natuur en het landschap. Bewoners van SWF hechten veel waarde aan het Friese landschap met weidse vergezichten en vinden het belangrijk dat dit zo min mogelijk wordt verstoord. Dit kan je bereiken door aan te sluiten bij wat natuur en landschap bieden (bijv. aquathermie, geothermie of bio/groengas) of niet te verstoren (energie besparen).
- iii) Een brede blik te hanteren bij het beoordelen van projecten; ook de gevolgen voor het woongenot van omwonenden -op korte èn lange termijn- tellen mee.
- iv) Oog te hebben voor de financiële positie van inwoners en de financiële lasten van energieprojecten. Heb zorg voor inwoners die vrezen het niet te kunnen betalen om mee te doen. Laat niemand de dupe worden van ontwikkelingen, maar laat ook niet een enkeling ervan profiteren.
- v) Rekening te houden met wat is gebeurd op locaties in de afgelopen jaren; als een gebied al veel lasten heeft (gehad) van eerdere projecten, belast dit gebied dan niet nog verder.

5. Wees toekomstgericht

Wij vinden het belangrijk dat de plannen ook op de verre toekomst gericht zijn, dus ook op de periode na 2030. Mensen uit verschillende generaties kijken anders naar de toekomst en de energietransitie biedt een kans om dat met alle generaties samen in te vullen. Dat betekent dat de plannen open (blijven) staan voor aanpassingen in reactie op lange termijn-effecten en toekomstige innovaties in duurzame energieopwekking. Dit kan je doen door:

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

- i) Jongeren actief bij participatie te betrekken en samen met hen te onderzoeken wat zij nodig hebben voor de toekomst. Denk ook na over de gevolgen van beslissingen voor toekomstige generaties.
- ii) Landschapsbehoud centraal te stellen en ingrepen aan het landschap te minimaliseren.
- iii) Te focussen op energiebesparing en een open blik te houden voor innovaties in duurzame energieopwekking.
- iv) Een circulaire benadering te hanteren; denk nu al na over de verwerking van het toekomstig (chemisch) afval van bijv. zonnepanelen (“ruim de rommel op”).
- v) Verder te kijken dan de RES en 2030; bedenk bij het maken van keuzes ook wat die kunnen betekenen ná 2030.
- vi) Te onderzoeken wat nodig is om kansen van duurzame energieopwekking *echt* te benutten op lokaal niveau. Bijvoorbeeld hoe lokale technologie kan worden gebruikt. Of hoe investeringen in onderwijs en opleidingsmogelijkheden ervoor zorgen dat jongeren kunnen meeprofiteren van werkgelegenheid in de duurzame energiesector.

Voorwaarden voor succes

Wij zijn blij dat wij als inwoners van SWF kunnen meedenken over de planvorming rond duurzame energieontwikkeling binnen de gemeente, en dat wij een advies aan de gemeenteraad kunnen uitbrengen. Tegelijk constateren wij ook een aantal reële risico's die wij onder uw aandacht willen brengen. Bij de uitvoering van ons advies zien wij de volgende voorwaarden voor succes:

- Op basis van de richtinggevende principes kan je een uitvoeringsprogramma opstellen. Betrek de inwoners daarbij! Behoud het contact en de samenwerking met inwoners door ons vanaf het begin bij projecten te betrekken. Daarbij groeit de mate van participatie mee met de omvang van een project.
- Zorg ervoor dat -als onderdeel van het uitvoeringsprogramma- er een onafhankelijke instantie is die kennis en ondersteuning biedt aan inwoners bij de ontwikkeling van duurzame energieprojecten.
- Vervul als gemeente een continue aanjagende rol in de communicatie naar- en het betrekken van inwoners, bijvoorbeeld door wat op de ene plek is geleerd met een andere te delen.
- Maak een visie voor energie die verbonden is met andere ontwikkelingen en opgaven die we in SWF hebben.
- Bestendig het beleid; maak logisch en consequent partij-overstijgend beleid voor de lange termijn en hou dat vast, ook bij politieke wisselingen.
- Neem verantwoordelijkheid als gemeente en verschuil je niet achter de regels van hogere overheden. Voorkom dat zij beslissingen over duurzame energie overnemen.
- Bezie de energietransitie in samenhang met de economische ontwikkeling van onze gemeente: laat ontwikkelingen ten goede komen aan de Friese economie.

De energietransitie als ‘samenbeschikking’ van gemeente en Mienskip

Samenstelling van het Burgerforum

Joazef Attema

Bert Barends

Eelke de Beer

Auke Bult

Arnold Burger

Tessa van Duijn

Bianca Huisman

Auke van Keulen

Jan Krol

Dirk Lautenbach

Jos Oosterkamp

René Poppen

Samenstelling NPBO projectteam:

Marc Rijnveld en Nienke van Schie

Shannon Spruit en Niek Mouter

Rob Rietveld

- Public Mediation (www.public-mediation.nl)

- TUDelft – PWE (www.tudelft.nl/tbm/pwe/)

- NPBO (rob.rietveld@npbo.nl)